

Barns och ungas rättigheter i ett förändrat klimat

Ett handledningsmaterial med utgångspunkt i sju filmer om hur barn och unga påverkas av ett förändrat klimat.

Innehåll

Inledning	2
Handledningens upplägg	2
Presentation av filmerna	3
Några snabba frågor	4
Övningar för diskussion och reflektion	6
Oavslutade meningar	6
Rättighetsinventering	7
Diskussion om barnkonventionen	7
Avslutande diskussion	8
Stå på linje-övning	8
Om det var vi	9
Fyra hörn	10
Expertgrupp för en dag	11
Att opinionsbilda – skriv ett filmmanus och gör en film	13
Fördjupningsfrågor till filmerna	14
Materiallista	16

Inledning

Klimatförändringar och dess effekter är något som diskuteras flitigt. Vi kan runt om i världen bevittna extrema väderförhållanden och de konsekvenser som följer i form av naturkatastrofer. Torka, skogsbränder, översvämningar och jordskred läser vi dagligen om i tidningarna. De som drabbas hårdast är människor i de fattigaste länderna i världen. Och allra värst är det för barn och unga vars rättigheter kränks då deras livsvillkor och möjligheter till utveckling, utbildning och hälsa berövas dem.

Plan vill belysa hur det förändrade klimatet påverkar barns och ungas livssituation och väcka engagemang för en hållbar utveckling. Det handlar med andra ord om både där och här. Vi får i filmerna följa ett antal barn och unga som lever i spåren av klimatförändringens konsekvenser. Vi får ta del av hur deras möjligheter till utveckling, utbildning och hälsa har påverkats. Men vi får även ta del av hur dessa barn och unga tar ansvar och arbetar för att förhindra eller mildra framtida effekter. På så sätt ger filmerna och deras berättelse även inspiration till att reflektera kring ansvar och möjligheter att arbeta för en hållbar utveckling.

Handledningens upplägg

Till handledningen hör sju stycken fristående filmer (se nedan för kortfattad presentation). Ni kan välja att visa alla filmerna för att få olika infallsvinklar för ert arbete. Alternativt kan ni visa en eller några av filmerna och låta eleverna fördjupa sig i problematiken som just den eller de filmerna tar upp. Till varje film har vi tagit fram frågor som kan användas för att snabbt få igång en diskussion om filmens innehåll. För de som har lite mer tid att tillgå har vi tagit fram ett antal diskussions- och värderingsövningar. Övningarna som är olika omfattande och tidskrävande kommer inte i någon speciell ordning utan kan användas utifrån intresse och tid och fungerar till alla filmerna.

Filmerna kan även användas som inspirationsmaterial i ett ämnesövergripande temaarbete om exempelvis barns och ungas rättigheter i ett förändrat klimat. Ett arbete som skulle kunna röra sig inom ramen för skolämnena samhällskunskap, naturkunskap, geografi, svenska och engelska. I handledningsmaterialet finner du längst bak ett antal förslag på fördjupningsfrågor som kan användas som stöd för ett sådant arbete.

Presentation av filmerna

Nedan presenteras de sju filmerna och deras innehåll. Vid varje film anges hur lång den är samt länk till filmen.

Melli kartlägger risker (3:33) <http://bit.ly/oxuceJ>

Melli är 9 år och bor i Indonesien. Hon berättar i filmen om den översvämning som drabbade hennes by och vilka konsekvenser det fick för henne och hennes familj. Hon berättar också om den oro som hon och hennes anhöriga känner för att det ska hända igen. Genom skolan och ett projekt som Plan har introducerat får Melli och hennes klasskamrater kunskaper om vad de och deras familjer kan göra för att reducera skadeverkningarna om en ny översvämning inträffar. Vi får se hur Melli och hennes kamrater sprider kunskapen vidare.

Little Fish Wardens räddar mangroveträskan (5:13) <http://bit.ly/oZ1nNb>

På Camoteöarna i Filippinerna behövs mangroveträden för att ge havet näring och säkra fiskbeståndet. Mangroveskogarna är även ett skydd för öborna mot naturkatastrofer som tsunamivågor. Men stora delar av mangroveskogarna i världen har huggits ned och avverkningen fortsätter. I filmen får vi följa ungdomsgruppen Little Fish Wardens som på olika sätt arbetar för att värna mangroveskogarna.

Katastrofförebyggande arbete i Bangladesh (4:31) <http://bit.ly/os7CdH>

Shamin 14 år berättar om cyklonen som dödade över 3 000 människor i floddeltaområdena i Bangladesh. Bland dem som miste livet var Shamins pappa. Plan har utbildat Shamin och några av hans vänner i katastrofriskreducering. Ungdomarna samlar de vuxna i byarna och informerar om hur de kan skydda sig och sina ägodelar samt hur de bör agera för att minska skadeverkningarna vid en framtida cyklon

Honey gör skolan säker (2:33) <http://bit.ly/pE9Ewa>

Filippinerna är ett av de mest drabbade länderna i världen när det gäller naturkatastrofer. ”Children on the frontline” är en ungdomsorganisation som verkar på lokal nivå för att påverka beslutsfattare och andra vuxna samt utbilda andra jämnåriga. Målsättningen är att minimera effekterna av framtida naturkatastrofer. Ungdomarna som vi följer i den här filmen jobbar bland annat för att få flytta en skola från ett riskområde till ett säkrare område. Ungdomarna visar stor initiativförmåga och kreativitet för att få sina röster hörda. Det är inte alltid så lätt då den äldre generationen i vissa fall är djupt troende och har en fatalistisk inställning till livet. De anser att förebyggande insatser inte är nödvändiga då Gud bestämmer allt.

Roberto återplanterar träd (2:35) <http://bit.ly/qMYJW4>

El Salvador är Centralamerikas minsta och fattigaste land. Där är man extremt utsatt för naturkatastrofer som orkaner och jordbävningar med översvämningar och jordskred som följd. I den här filmen får vi följa ett antal ungdomar som på olika sätt engagerar sig för att motverka katastrofernas effekter samt minska riskerna för befolkningen.

Klimatfilmerna (10:13) <http://bit.ly/oEvK0X>

Plan anordnade en tävling där unga indonesier ombads beskriva hur de påverkas av klimatförändringen. Vi får i den här filmen möta de tre pristagarna i tävlingens filmkategori och se utdrag ur deras filmer och höra deras berättelser.

Aqelas historia – Översvämningen i Pakistan 2010 (5:20) <http://bit.ly/qCoBME>

I den här filmen möter vi Aqela och hennes familj som berättar hur de undkom översvämningarna i Pakistan. Efter tre dygn på en sandkulle kom räddningen i form av en helikopter. Därefter fick de skydd i en skola tillsammans med andra hemlösa.

Några snabba frågor

Till varje film finns här nedan ”snabba frågor” som du som lärare kan använda för att sätta igång en diskussion med eleverna om respektive films innehåll. Dela gärna in eleverna i små grupper eller i så kallade bikupor två och två innan du ställer frågorna. Låt eleverna först diskutera frågorna i den mindre gruppen innan ni diskuterar svaren i storgrupp.

Melli kartlägger risker

- I filmen nämns ordet katastrofriskreducering – Vad menas med det?
- Ge exempel på olika insatser och åtgärder som skulle kunna vara katastrofriskreducerande? Kan du ge några exempel från ditt eget liv? Har du liksom Melli fått utbildning kring sådana åtgärder?

Little Fish Wardens räddar mangroveträskan

- I filmen får vi träffa ungdomsgruppen Little Fish Wardens. Att unga informerar och försöker påverka de vuxna – är det en framkomlig väg? Vad tror du?
- Ser du något samband mellan fattigdom och minskad mangroveskövling?

Katastrofförebyggande arbete i Bangladesh

- Hur tror ni att en sådan omfattande katastrof som den i Bangladesh påverkar barns och ungas liv och möjligheter till utveckling? Ge exempel.
- Vi ser i filmen att Plan utbildar unga som i sin tur får utbilda de vuxna om hur de kan skydda sig och sina egendomar. Tycker ni att det är ett bra tillvägagångssätt? Motivera ert svar.

Honey gör skolan säker

- Är barn och ungdomar i Sverige lika engagerade i vårt samhälle som Honey och de andra ungdomarna i filmen? Finns det möjligheter för barn och ungdomar att engagera sig i exempelvis lokala säkerhets- eller miljöfrågor i Sverige? Utveckla ert svar.
- I filmen arbetar ungdomar mycket aktivt för att påverka samhället och beslutsfattare att genomföra olika förebyggande åtgärder. I vissa fall blir de motarbetade av de vuxna, vad kan det bero på?

Roberto återplanterar träd

- El Salvador är Centralamerikas minsta och fattigaste land. Man är hårt drabbade av naturkatastrofer. Hänger fattigdom och hur hårt man drabbas av naturkatastrofer ihop? Vad tror du?
- I filmen får vi veta att endast fem procent av El Salvadors ursprungliga skogsareal finns kvar. Vad får det för konsekvenser när det gäller effekter av naturkatastrofer och vad kan man göra åt det?
- I filmen får vi se ungdomar som arbetar hårt och lägger en stor del av sin fritid på att motverka och mildra framtida naturkatastrofers effekter. Skulle du vilja engagera dig på något sätt för att motverka och mildra klimatförändringens effekter? Vad skulle du i så fall kunna göra?

Klimatfilmarna

- De här ungdomarna i filmen har gjort egna filmer om hur klimatförändringen är synlig och påverkar dem i deras liv. Är klimatförändringen även synlig i Sverige? Påverkar klimatförändringen era och andra svenska ungdomars liv? På vilket sätt i så fall?
- Hur tror du att framtida generationers barn och ungdomar kommer påverkas av klimatförändringen? I världen? I Sverige?
- Ungdomarna vill med sina filmer påverka de som ser filmen att ta ett personligt ansvar för miljön. Om ni skulle göra en sådan film – vad skulle ni berätta och visa då?

Aqelas historia – Översvämningen i Pakistan 2010

- På vilket sätt har Aqela och hennes familj påverkats av översvämningen? Vilken påverkan har det på hennes och hennes systers uppväxt och möjlighet till utveckling?
- Om den ort som du bor på skulle bli översvämmad. Hur tror du att det skulle påverka ditt liv? Om du gör en jämförelse med hur du tror att du skulle bli påverkad och hur översvämningen har påverkat Aqelas liv, är det någon skillnad? I så fall vilken?
- Aqela och hennes familj blir sittande på en sandkulle i tre dagar innan de blir räddade. Om den ort som du bor på drabbades av en översvämning, hur lång tid tror du att det skulle ta innan du blev räddad? Vad tänker du kring det?

Övningar för diskussion och reflektion

Efter det att ni har sett en eller flera av filmerna som berör temat Barns och ungas rätt i ett förändrat klimat, kan ni använda övningarna här nedan. Övningarna syftar till att ge eleverna möjlighet att reflektera över och diskutera frågor som berörs i filmerna, exempelvis barns och ungas rättigheter, klimatförändringen och dess effekter och vars och ens ansvar och möjligheter att verka för en hållbar utveckling. Övningarna kommer inte i någon speciell ordning utan kan väljas efter intresse och hur mycket tid ni har till förfogande. Lycka till!

Oavslutade meningar

(Genomförande 20 – 30 minuter)

Den här övningen syftar till att på ett enkelt sätt få eleverna att reflektera kring filmernas tema. Övningen ger även dig som lärare en snabb överblick över elevernas kunskapsnivå samt eventuella fördomar eller ”falska kunskaper” om filmens tema.

Övningen går ut på att eleverna får läsa ett antal avslutade meningar, se nedan några förslag, som de ska avsluta. Du kan välja att skriva ut dessa, några utvalda eller alla, på papper som varje elev får eller lägga upp en powerpointbild med meningarna på så att alla ser. Be därefter var och en av eleverna att läsa igenom de avslutade meningarna och därefter på ett eget papper skriva ned avslutningar på meningarna. Vissa meningar kommer ge en stor variation i elevernas förslag och andra kommer vara ganska likvärdiga. Låt några av eleverna läsa upp sina svar på respektive mening när alla skrivit klart. Diskutera i storgrupp de olikheter och likheter ni ser mellan elevernas avslutningar på meningarna. Du som lärare får vara lite extra noga med att hålla koll på om fördomar eller ”falska kunskaper” dyker upp. Ägna lite extra tid åt att diskutera och belysa eventuella fördomar eller ”falska kunskaper”.

Oavslutade meningar:

Klimatförändringen är

Klimatförändringen påverkar.....

Hållbar utveckling betyder.....

I framtiden tror jag att miljöfrågorna.....

Att bo i en världsdel eller ett land som ofta drabbas av naturkatastrofer.....

Om Sverige drabbades av en naturkatastrof.....

Världen år 2050.....

En miljöfråga som engagerar mig lite extra är.....

Barnkonventionen är.....

Barns och ungas rättigheter.....

Barn och unga i fattiga länder.....

Att inte få sina rättigheter tillgodosedda.....

Barn är framtidens vuxna och därför.....

Sverige är ett land där barns och ungas rättigheter.....

Jag skulle vilja.....

När övningen är genomförd bör du som lärare ställa dig frågan om det var något specifikt område där kunskapsbristen var större eller fördomar florerade. Det kanske, i så fall, finns skäl att låta eleverna fördjupa sig vidare i det.

Rättighetsinventering

(Genomförande cirka 1 till 1,5 timme)

Det här är en lite mer omfattande övning som tar en del tid i anspråk. Om ni vill genomföra hela övningen bör du som lärare ha tillgång till barnkonventionens text. Exempelvis Barnombudsmannen www.barnombudsmannen.se har en sammanfattande lättillgänglig version på hemsidan för nedladdning.

Dela in eleverna i grupper om 4 – 6 elever. Be dem därefter att i en brainstorm-liknande process göra en lista på saker de anser sig ha rätt till. För att hjälpa dem lite på traven kan du ge lite olika exempel på saker som kan uppfattas som "rättigheter". Exempelvis mer grundläggande saker som att ha någonstans att bo och mat men även sådana saker som rätt till månadspeng och tillgång till en dator med internetuppkoppling. Betona att i en brainstorming så är inga förslag fel, utan att alla förslag som kommer upp ska noteras. Låt den här inventeringen av "rättigheter" ta lite tid (10 – 15 minuter) så det blir många olika förslag. Be eleverna sedan i sina grupper diskutera och göra en rangordning av de "rättigheter" som de har tagit upp på sina listor och markera dessa utifrån följande skala.

A = Fullständigt självklara och absolut nödvändiga rättigheter

B = Självklara men kanske inte nödvändiga rättigheter

C = Rättigheter som man vill ha, men som kanske egentligen inte är rättigheter i ordets rätta bemärkelse.

D = Det är inte viktigt och det är ingen rättighet.

Låt grupperna därefter presentera sina listor och sin rangordning inför klassen. Diskutera i storgrupp de likheter och olikheter ni lägger märke till. Är listorna mycket omfattande kan ni för att spara tid låta varje grupp presentera några av sina A-, B-, C- och D-rättigheter.

Här kan ni sedan gå vidare till den avslutande diskussionen (se nedan) eller gå vidare med en diskussion om barnkonventionen.

Diskussion om barnkonventionen

Det är bra om du som lärare har tillgång till barnkonventionens text.

Inled diskussionen med att fråga eleverna om de känner till barnkonventionen. Be någon av de elever som säger sig känna till barnkonventionen att berätta lite om dess innehåll. Utifrån hur mycket eller lite eleverna känner till går du som lärare igenom de viktigaste och grundläggande rättigheterna som barnkonventionen tar upp. Diskutera därefter med eleverna nedanstående frågeställningar.

- Vad, på elevernas lista över "rättigheter", tycker de faller inom ramen för barnkonventionen? Hur har de rangordnat dessa rättigheter? Vad på deras listor faller inte inom ramen för barnkonventionen? Hur tänker de kring det?
- Fanns det saker i barnkonventionen som eleverna inte tagit upp på sin lista? Alltså rättigheter som de inte ansåg sig behöva ta upp? Hur tänker de kring det?
- Finns det rättigheter i barnkonventionen och/eller som eleverna har markerat med A på sina listor som eleverna anser inte uppfylls i Sverige?

Avslutande diskussion

Låt eleverna i sina grupper diskutera nedanstående frågor:

- Finns det rättigheter som eleverna har markerat med A på sina listor som inte uppfylls i Sverige?
- Hur många av A, B och C rättigheterna tror eleverna att barn och ungdomar som bor i katastrofdrabbade områden har tillgång till?
- I vilken mån uppfylls barnkonventionen för barn och ungdomar i katastrofdrabbade områden? (Den här frågan används enbart om ni har gått igenom och diskuterat barnkonventionen tidigare i övningen).

Avrunda med en storgruppsdiskussion i klassen, där grupperna får presentera vad de har kommit fram till.

Stå på linje-övning

(Genomförande 15 – 20 minuter)

Om ovanstående övning känns för omfattande och tidskrävande kan den här övningen vara ett annat och mindre tidskrävande sätt att få till en diskussion kring klimatförändringen och barns och ungas rättigheter och ansvar.

Läs nedanstående frågor för eleverna. Låt dem ta ställning och svara på frågorna genom att ställa sig på en linje som är numrerad från 1 till 6. Ett står för inte alls viktigt/eller ett klart och tydligt nej och där sex står för mycket viktigt / eller ett klart och tydligt ja. Däremellan finns då en stigande respektive sjunkande skala som eleverna kan välja emellan. Du kan antingen i förväg lägga ut sex A4 papper med siffrorna 1 till 6 längs en linje i rummet. Du kan också visa för eleverna på ett ungefär var 1, 2, 3, 4, 5 och 6 är på en imaginär linje genom rummet. När eleverna har grupperat sig längs skalan utifrån hur de svarar på frågan går du runt och ställer följdfrågor till eleverna. Exempelvis – du har ställt dig på en femma, det betyder att du svarar att det här är rätt så viktigt, hur tänker du då? Ge exempel. Utveckla ditt svar. Och så vidare.

Frågor:

- Känner du till barnkonventionen, FN:s konvention om barns och ungas rättigheter?
- Anser du att barnkonventionen följs runt om i världen?
- Är det viktigt för dig att gå i skolan?
- Är det viktigt att alla barn och ungdomar i världen får gå i skolan?
- Är det viktigt att känna sig trygg?
- Är det viktigt att ha en egen dator?
- Är det viktigt att ha en mobiltelefon?
- Är det viktigt att ha ett eget rum hemma?
- Är en egen dator, mobiltelefon och eget rum hemma, rättigheter som alla barn och ungdomar borde ha?
- Är du orolig för miljön och klimatförändringens konsekvenser?
- Tror du att klimatförändringen kommer att påverka Sverige på något sätt i framtiden?
- Tror du att det finns risk för att barns och ungdomars rättigheter i Sverige kan komma att begränsas på grund av framtida naturkatastrofer?
- Känner du till begreppet hållbar utveckling?
- Har vi i västländerna ett större ansvar än människor i fattiga länder att driva arbetet med en hållbar utveckling?
- Har du ett ansvar för att arbeta mot klimatförändringen?
- Kan man som privatperson göra något för att motverka klimatförändringen?

Summera övningen och elevernas svar och åsikter med hela klassen. Diskutera i storgrupp skillnader mellan rättigheter och förväntningar och belys det faktum att de naturkatastrofer som inträffar runt om i världen på många sätt begränsar, ibland helt fråntar, människor deras rättigheter för att inte tala om deras förhoppningar och framtidsdrömmar. Men peka även på det som filmerna förmedlar, att barn och unga kan vara och är en del i det förebyggande och riskreducerande arbetet.

Om det var vi

(Genomförande cirka 45 minuter)

I filmerna möter vi barn och ungdomar i Bangladesh, Pakistan, Indonesien, El Salvador med flera länder som tillhör de fattigaste och mest utsatta i världen. Det kan vara svårt för svenska barn och ungdomar att relatera till den situation som råder där, då grundförutsättningarna är så olika. Men desto viktigare är det att få möjlighet att reflektera över andra barns förhållanden i relation till den egna situationen. I den här övningen gör vi ett försök att med fantasins hjälp få eleverna att reflektera över hur det skulle vara om det var de som drabbades. Hur tror eleverna att det skulle påverka deras liv? Vad skulle de vilja göra i en sådan uppkommen situation?

Dela in eleverna i grupper om 4 – 6 elever. Ge dem nedanstående förutsättningar och frågor. Om det finns tid kan övningen utvecklas till att även innehålla ett visst undersökande arbete där eleverna får söka information om naturkatastrofers konsekvenser i olika delar av världen.

Förutsättningar:

Australien är en världsdel och ett land som vintern 2010 – 2011 härjades av såväl extrem torka som översvämningar. Hela städer översvämmades och befolkningen flydde från sina hem. I andra änden av landet var det samtidigt torka och stora skogsbränder. Även här fick människor lämna sina hem. Australien är ett land som till stora delar liknar Sverige i sin samhällsstruktur och utvecklingsnivå. Vi kan därför relativt lätt göra jämförelser. Låt oss nu i fantasin byta plats på Australien och Sverige. Nu är det Sverige som översvämmas i norr, och i söder är det extrem torka och skogsbränder. Låt säga att den stad/kommun ni bor i ligger i ett av de hårdast drabbade områdena. På vilket sätt tror ni att det skulle påverka era liv och möjligheter? Diskutera nedanstående frågor. Anteckna era svar. Tag gärna hjälp av artiklar och annan information om hur människor drabbats i Australien vintern 2010 – 2011.

- På vilket sätt skulle din vardag förändras om Sverige drabbades på samma sätt som Australien? Tänk dig att det område där du och din familj bor blir översvämmat eller drabbat av skogsbrand. Hur tror du att det skulle påverka din familjs möjligheter till: försörjning och utbildning, trygghet, tillgång till mat, tillgång till bostad, möjlighet att umgås med vänner och tillgång till fritidsaktiviteter? Om ni har gjort övningen "Rättighetsinventering" kan ni gå igenom era listor och se vilka "rättigheter" som skulle påverkas.
- I Sverige och Australien finns ändå ett visst ekonomiskt, socialt och samhälleligt skydd om man drabbas av en katastrof. Men i fattiga och utsatta länder, som de ni har sett i filmerna, finns inte denna samhällsstruktur. Vad får det för konsekvenser för dem som bor i de länderna, utöver de konsekvenser som skulle drabba dig och din familj om en katastrof inträffar?
- Skulle du vilja att din familj flyttade tillbaka till det område där ni bodde innan katastrofen om det finns risk att området utsätts för nya översvämningar eller skogsbränder?
- Skogsbränder, jordskred, översvämningar och orkanstormar drabbar ju trots allt Sverige då och då, om än i mindre utsträckning och omfattning än i andra delar av världen. Dock finns risken att vi kommer att få se mer av dessa negativa effekter i klimatförändringens spår. Vad vet du om dessa risker idag? Är det något vi kan göra något åt? På vilket sätt skulle barn och ungdomar i Sverige kunna vara delaktiga i det förebyggande och riskreducerande arbetet?

När grupperna har diskuterat och antecknat sina svar kan ni gå igenom och diskutera dessa i klassen. När alla har fått redogöra för sina svar, be grupperna under ett par minuter reflektera över och diskutera följande något "filosofiska fråga".

Är det skillnad på att drabbas av en katastrof i Sverige eller Australien jämfört med exempelvis Bangladesh? Om du svarar ja på den frågan – Är det rättvist att denna skillnad finns? Vad kan man göra åt den skillnaden? Gör denna skillnad att vi i västvärlden på sätt och vis har ett större ansvar för att begränsa vår påverkan på miljön och klimatet?

Fyra hörn

Fyra hörn är en värderingsövning, där eleverna tar ställning till en för temat relevant frågeställning. Samtidigt som frågan ställs till eleverna presenteras fyra olika svarsalternativ, varav ett alltid måste vara öppet (eget förslag). Varje svarsalternativ tilldelas ett hörn av det rum man är i. Eleverna ombeds sedan ta ställning till frågan genom att ställa sig i det av rummets fyra hörn som motsvarar det valda svarsalternativet. Övningsledaren ställer sedan följdfrågor till eleverna i respektive hörn utifrån deras ställningstagande.

I många av filmerna får vi se att barn och ungdomar engagerar sig och tar ansvar för det förebyggande och riskreducerande arbetet i samhället. Den här fyra hörn övningens tema och syfte är just att reflektera över och diskutera barns och ungdomars möjligheter och rätt till att vara delaktiga i samhällslivet, vilket även innebär ett ansvar för dem.

Börja med att läsa följande introducerande text till övningen:

I de filmer som Plan har tagit fram om hur barn och ungdomar påverkas av klimatförändringen träffar vi ett antal barn och ungdomar som själva engagerar sig för att förebygga och begränsa skadeverkningarna av nya katastrofer. Det ger barnen och ungdomarna inflytande men även ett stort ansvar. Är det här en bra väg att gå? Låt oss diskutera det i form av några fyra hörns-övningar.

Om vi tittar i ett globalt perspektiv. Vem eller vilka, anser du, bär ansvaret för att förebygga och begränsa skadeverkningar av framtida katastrofer?

1. Det är politikerna som har det ansvaret
2. Det är de vuxna i samhället
3. Det är alla människor
4. Eget förslag

Är det bra att barn och ungdomar engageras i det förebyggande och riskreducerande arbetet i områden som ofta utsätts för katastrofer?

1. Ja, genom att engagera sig får de också kunskaper om hur de kan skydda sig
2. Nej, det är ett för stort ansvar för barn och ungdomar
3. Ja, det är bra för barnen och ungdomarna är framtiden och de har lättare att lära och tänka nytt
4. Eget förslag

Vad kan barns och ungdomars engagemang i det förebyggande arbetet få för effekter?

1. Väldigt lite eller inga alls
2. Genom att barn och ungdomar engagerar sig och gör något får de framtidstro
3. Varje person som engagerar sig, oavsett om det är ett barn, en ungdom eller en vuxen ger effekt.
Tillsammans gör man skillnad
4. Eget förslag

Anser du att det är en självklar rättighet att få vara med och påverka beslut som rör ens egen och sin familjs säkerhet och överlevnad?

1. Ja, självklart måste man få vara med och påverka. En röst borde gälla för alla oavsett ålder när sådana viktiga beslut ska tas
2. Ja, fast barn och ungdomars röster kan inte räknas lika mycket som de vuxnas
3. Nej, vissa saker får man låta dem som har kunskap bestämma
4. Eget förslag

Hur är det här i Sverige – är barn och ungdomar delaktiga och kan de påverka olika samhällsfrågor?

1. Nej, vuxna i Sverige lyssnar inte på barn och ungdomar
2. Nej, men det beror mest på att barn och ungdomar inte är intresserade av att engagera sig.
3. Ja, det finns vägar att påverka som ung om man bara vill.
4. Eget förslag.

Skulle du vilja engagera dig mer i olika frågor som berör dig, din familj och dina vänner?

1. Ja, det skulle jag
2. Kanske, det beror lite på hur mycket jobb det skulle innebära.
3. Nej, det orkar jag inte.
4. Eget förslag

Vad kan du och dina jämnåriga göra för att motverka klimatförändringen och på så sätt hjälpa barn och ungdomar i katastrofutsatta områden i världen?

1. Mycket, alla kan och måste göra något för miljön
2. Absolut ingenting, det lilla jag gör spelar ingen som helst roll
3. Jag vet inte, men jag borde ta reda på vad jag skulle kunna bidra med
4. Eget förslag

Avrunda övningen med att i klassen diskutera om det är en skillnad på barn och ungdomars engagemang respektive möjligheter att påverka i Sverige jämfört med andra länder? Kan det finnas andra faktorer som påverkar om man engagerar sig, gör sin röst hörd? Skolan i Sverige ska enligt styrdokumentet ge elever inflytande över en massa olika saker – men är det inflytande på riktigt? Vad tycker eleverna? Lyft gärna perspektiven rättighet respektive skyldighet att påverka. Berör också den andra sidan av möjligheten att påverka och ha inflytande – det vill säga ansvaret för de beslut man har varit delaktig i.

Expertgrupp för en dag

(Genomförandet av själva övningen tar cirka 50 minuter. Den kräver att eleverna har fått arbeta undersökande ett par lektioner inom exempelvis samhällskunskap, geografi och naturkunskap)

Den här övningen kräver en del förkunskaper. Det vill säga att eleverna har sett filmerna och även gjort en del undersökande arbete kring problematiken med klimatförändringen och hur dessa påverkar barn och ungas situation världen över. Det kan göras i exempelvis ett ämnesövergripande temaarbete. Använd gärna de fördjupningsfrågor som medföljer i slutet på handledningen. Övningen lämpar sig bra att göra som en gruppövning. Dela in eleverna i grupper om 4 – 6 elever. Läs därefter upp nedanstående scenarie och be dem därefter genomföra det uppdrag som de får.

Scenario:

FN har låtit göra en stor utredning om hur barn och unga påverkas av naturkatastroferna som kommer i klimatförändringens spår. Man har haft barnkonventionen som utgångspunkt och har ganska snabbt kunnat konstatera att barn och unga som lever i katastrofutsatta områden har berövats de flesta av sina rättigheter. Utredningen har även slagit fast att problemet både är akut i de områden som är utsatta, men även långsiktigt då klimatförändringen är en pågående process. Om inget görs kommer än större problem att uppstå. Det är således både ett lokalt och ett globalt problem samt både kortsiktigt och långsiktigt.

FN har fått loss en summa pengar (100 miljarder dollar) från medlemsstaterna. Det finns med andra ord vissa förutsättningar att göra skillnad. Fokus ska vara barns och ungas rättigheter men klimatfrågan är ju en starkt påverkande faktor så även den vävs in i det uppdrag som FN nu har fått. För att visa att man verkligen menar allvar både med klimatfrågan och frågan om barns och ungas rätt till inflytande tillsätter man nu världen över barn- och ungdomsexpert grupper. Dessa får till uppgift att fördela pengarna på olika insatser. Ni är en sådan grupp som ska ge FN råd om hur pengarna ska fördelas.

Det är som sagt mycket pengar men det räcker inte till allt så prioriteringar måste göras. Det är er uppgift att göra dessa prioriteringar. Ni ska göra det utifrån de kunskaper ni har men även utifrån era värderingar, det vill säga det som känns rätt. Nedan presenteras ett antal områden att satsa pengarna på. Varje område tar en del av den totala budgeten. Ni ser vad respektive insats kostar. Totalt har ni 100 miljarder dollar att satsa. Vilka områden satsar ni på och varför?

- *Begränsning av utsläpp (40 miljarder)* Det här är en insats som forskarna tror kraftigt ska påverka den framtida klimatförändringen. Insatsen avser att ge ekonomiskt stöd till industrier som släpper ut stora mängder miljögifter idag, så att de kan ställa om och minska sina utsläpp radikalt.
- *Lokalt katastrofförebyggande arbete (20 miljarder)* Exempelvis återplantering av skog, flyttning av byggnader ibland hela byar från riskområden, bättre avfallshantering med mera.
- *Skolgång för alla barn (15 miljarder)* Skolor ska byggas och lärare utbildas så att alla barn garanteras utbildning i alla världens länder.
- *Utbildning i riskreduktion (15 miljarder)* Den här insatsen avser en stor utbildningsinsats, där målsättningen är att alla de människor som bor i katastrofutsatta områden ska få kunskap om hur de kan skydda sig själva, sin familj och sitt samhälle mot naturkatastrofeffekter. Man förväntar sig att en sådan insats skulle halvera antalet döda och skadade i framtida katastrofer.
- *Utbildning om barns och ungas rättigheter (10 miljarder)* Den här insatsen avser att ge världens alla politiker utbildning om och i barnkonventionen. De får då även kunskap om metoder för att öka barns och ungas inflytande samt kunskap om hur barns rättigheter tas tillvara.
- *Ekonomiskt bistånd till utsatta länder (40 miljarder)* Biståndet ska användas för att ge de utsatta länderna förutsättningar för att bygga en bättre fungerande samhälls- och infrastruktur i form av vägar, järnvägar, kommunikationer, sjukvård, arbetstillfällen, teknisk utveckling och på så sätt ge människorna i de utsatta länderna en högre levnadsstandard och möjlighet att försörja sig.
- *Ren katastrofhjälp (20 miljarder)* Människor i utsatta områden behöver hjälp här och nu. De svälter och har inte tak över huvudet och svårt att få tag i rent dricksvatten. De behöver sjukvård och mediciner. Görs inget nu kommer hundratusentals människor att dö. Den här insatsen ger en tillfällig lindring till dessa människor. Många kommer att överleva tack vare detta.
- *Riktade insatser för att förhindra skogskövling (30 miljarder)* Skogskövling är ett stort miljöproblem. Dels behövs skogarna för syreproduktion och miljön i stort, dels binder träden marken och motverkar jordskred vid översvämningar. Den här insatsen syftar till att köpa upp och skydda regnskog och skogar i katastrofutsatta områden (för att motverka översvämningar och jordskred) samt plantering av ny skog.
- *Demokratiutbildning (15 miljarder)* Den här insatsen syftar till att världens unga ska få utbildning och även göras delaktiga i demokrati. Här ska man ta fram ett utbildningsmaterial som ska spridas över världen. Målsättningen är att de flesta barn ska få utbildning i demokrati. I projektet ligger även att lokala och nationella ungdomsråd ska skapas och ges inflytande över samhällsfrågor. Förhoppningen är att en demokrativåg ska dra över världen när framtida generationer växer upp. Det ska påverka klimatfrågan och framtida barns och ungdomars möjligheter att ta tillvara sina rättigheter.

- *Jordbrukseffektivisering (25 miljarder)* De fattigaste länderna i världen ska få ekonomiskt bistånd samt expert-hjälp att utveckla sitt jordbruk, så att länderna ska bli självförsörjande av mat till sin befolkning. Man tror att detta kraftigt ska minska svälten i världen och att fler barn kan gå i skolan, då ett effektivare jordbruk kan göra att barn slipper arbeta. Slutligen skulle denna jordbruksreform få ned bruket av miljöfarliga bekämpningsmedel och gödsel med 50%, vilket på lång sikt skulle påverka klimatförändringen.
- *Eget förslag (30 till 100 miljarder av budgeten)* Här ges ni möjlighet att komma med ett helt eget förslag, eller flera. Kostnaden är mellan 30 – 100% av er budget beroende på vad ni föreslår. Ni får göra en rimlig bedömning utifrån vad ovanstående insatser har tagit i anspråk av budgeten.

När alla grupperna har fördelat sin budget på olika insatser, avrunda övningen med att grupperna får presentera och argumentera för sina val inför sina klasskamrater. Är det skillnad mellan gruppernas prioriteringar? Hur har de tänkt när de har gjort sina prioriteringar? Har någon eller flera grupper tagit fram egna förslag? Vad innebär dessa i så fall?

Att opinionsbilda – skriv ett filmmanus och gör en film

Att göra sin röst hörd, att opinionsbilda, är ett sätt att påverka samhällsutvecklingen. Låt eleverna undersöka sina möjligheter att påverka i klimat och rättighetsfrågorna.

Se filmen *Klimatfilmarna*. Låt eleverna därefter undersöka klimatfrågan och hur barn och unga påverkas av ett förändrat klimat. Använd gärna de bifogade fördjupningsfrågorna i det här materialet. Låt eleverna sedan i grupper diskutera fram ett kort manus till en film om hur de själva, alternativt barn och unga i världen, påverkas av klimatförändringen. Be dem försöka tänka utifrån ett opinionsbildande perspektiv. Det vill säga att filmens innehåll ska ha ett påverkande syfte. På de skolor där det finns förutsättningar i form av tid och utrustning kan eleverna få realisera sina filmmanus. Filmerna kan sedan läggas upp på youtube.

Fördjupningsfrågor till filmerna

Fördjupningsfrågorna kan användas för att få igång ett ämnesövergripande temaarbete kring barns och ungas rättigheter och hur ett förändrat klimat påverkar dessa. Skolämnerna som temat kan integreras i är samhällskunskap, geografi, naturkunskap samt svenska och engelska för insamlandet av information, dokumentation och presentation. Plocka ut ett par av nedanstående fördjupningsfrågor och ge eleverna i uppgift att undersöka dessa. Låt därefter eleverna sammanställa sina svar och presentera dem för klassen. Runda gärna av med någon eller några av de värderings- och diskussionsövningar som finns i handledningen.

Fördjupningsfrågor:

I filmerna besöker vi ett antal länder. Ge eleverna i uppgift att undersöka vilka förhållanden som gäller i dessa länder. (Samhällskunskap och naturkunskap)

- Var ligger Indonesien och vilka förhållanden gäller i landet avseende: Befolkningsmängd? Ekonomi? Utbildningsnivå? Vad lever människor av? Ta reda på så mycket ni kan om Indonesien.
- Ligger landet i en riskzon för naturkatastrofer? Om ja, vilka och varför?
- Var ligger Filippinerna och vilka förhållanden gäller i landet avseende befolkningsmängd? Ekonomi? Utbildningsnivå? Vad lever människor av? Ta reda på så mycket ni kan om Filippinerna.
- Ligger landet i en riskzon för naturkatastrofer? Om ja, vilka och varför?
- Var ligger Bangladesh och vilka förhållanden gäller i landet avseende befolkningsmängd? Ekonomi? Utbildningsnivå? Vad lever människor av? Ta reda på så mycket ni kan om Bangladesh.
- Ligger landet i en riskzon för naturkatastrofer? Om ja, vilka och varför?
- Var ligger El Salvador och vilka förhållanden gäller i landet avseende befolkningsmängd? Ekonomi? Utbildningsnivå? Vad lever människor av? Ta reda på så mycket ni kan om El Salvador.
- Ligger landet i en riskzon för naturkatastrofer? Om ja, vilka och varför?
- Var ligger Pakistan och vilka förhållanden gäller i landet avseende befolkningsmängd? Ekonomi? Utbildningsnivå? Vad lever människor av? Ta reda på så mycket ni kan om Pakistan.
- Ligger landet i en riskzon för naturkatastrofer? Om ja, vilka och varför?

I filmerna får vi se konsekvenserna av olika naturkatastrofer. Naturkatastrofer som i många fall hänger ihop med klimatförändringen. Ge eleverna i uppgift att undersöka människans påverkan på miljön samt klimatförändringens betydelse för att naturkatastrofer sker. (Naturkunskap)

- Har ett förändrat klimat (klimatförändringen) ökat risken för att naturkatastrofer ska ske? Om ja, på vilket sätt? Ge exempel.
- Kan ni ge exempel där människans påverkan på miljön, såväl lokalt som globalt, ökar risken för naturkatastrofer samt förvärrar deras konsekvenser?
- I en av filmerna får vi följa barn och unga som arbetar för att skydda mangroveskogen. Vad är mangroveträsk och mangroveskog för något? Vad har dessa träsk och skogar för funktion och betydelse i naturen? Vilken betydelse har träsk och skogarna för människorna som bor där?
- I filmen nämns att en stor del av världens mangroveskogar har huggits ned. Var finns mangroveskogar i världen. Och vad får en fortsatt skövling för konsekvenser i ett globalt perspektiv.
- Kan du ge andra exempel på där naturresurser förbrukas av människor på ett sätt som får långsiktiga negativa konsekvenser för miljön?

I filmerna möter vi barn och unga som verkar lokalt för att minska riskerna för att naturkatastrofer och mildra effekterna av dem. Låt eleverna undersöka vad man kan göra lokalt och globalt för att minska riskerna. (Naturkunskap och samhällskunskap)

- Vad kan människor göra, lokalt och globalt, för att påverka klimatförändringen och minska riskerna för att naturkatastrofer ska ske?
- I filmerna möter vi barn och unga som har fått utbildning i så kallad riskreducering och utbildar andra samt på olika sätt arbetar lokalt för att motverka miljöförstöring och för att mildra framtida katastrofers effekter. Vad tycker du om det? Är det ett bra sätt att arbeta för miljön? Har du och dina klasskamrater något att lära av de barn och ungdomar som är med i filmerna?
- Vad menas med begreppet hållbar utveckling? Skulle du och dina klasskamrater kunna arbeta för en hållbar utveckling? Vad skulle ni i så fall kunna göra?

Om barns och ungas rättigheter (Samhällskunskap)

- Känner ni till barnkonventionen? Vad innefattar den?
- Hur påverkas barns och ungas vardag och möjlighet till utveckling, utbildning och hälsa när det land/område som de bor i drabbas av en naturkatastrof?
- Är det till och med så att barn och unga fråntas en del av de rättigheter som de enligt barnkonventionen har rätt till när det land/område som de bor i drabbas av en naturkatastrof? Om ja, ge exempel på rättigheter som de då fråntas.
- I filmerna möter vi barn och unga som får utbildning och på olika sätt engagerar sig i det förebyggande och riskreducerande arbetet. Är det ett arbete som ligger i linje med barnkonventionen? Om ja, ge exempel på hur.

Materiallista

Det finns mycket material som behandlar klimatfrågan ur olika aspekter. Här presenteras ett urval som kan användas såväl för lärare som för elever. Materialet är sorterat efter fem rubriker:

- **Klimat, utveckling och mänskliga rättigheter**
- **Klimat och internationell klimatpolitik**
- **FN, stater och andra aktörer i internationell klimatpolitik**
- **Pedagogiskt material**
- **Filmer**

Klimat, utveckling och mänskliga rättigheter

- Sidas klimatrelaterade arbete. www.sida.se
- Forum Syds klimatrelaterade arbete. www.forumsyd.org
- Oxfams klimatrelaterade arbete. www.oxfam.org
- FN:s utvecklingsprogram (UNDP) klimatrelaterade arbete. www.undp.se/klimat-och-utveckling
- Sammanfattning av Human Development Report 2007/2008. Kampen mot klimatförändringen: Gemensamt ansvar i en delad värld, Stockholm, Tema Klimat och utveckling UNDP (2007). <http://www.undp.se/assets/Human-development-reports/HDR20072008SVsummary.pdf>
- Humanitarian news and analysis. UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. www.irinnews.org
- Regeringens webbplats för mänskliga rättigheter. www.manskligarattigheter.gov.se
- Children in a changing climate är ett samarbete mellan flertalet internationella biståndsorganisationer och forskningsinstitut med syfte att lyfta fram barns och ungas perspektiv i klimatfrågan. www.childreninachangingclimate.org
- A right to participate: Securing children's role in climate change adaptation. Children in a changing climate (2008). www.childreninachangingclimate.org/docs/right_to_participate.pdf
- Climate change and children, a human security challenge, UNICEF (2008). www.unicef-irc.org/publications/pdf/climate_change.pdf
- Our Climate, our children, our responsibility. The implications of climate change for the world's children UNICEF (2008). www.crin.org/docs/climate-change.pdf
- In the Face of Disaster. Rädda Barnen och systerorganisationerna inom International Save the Children Alliance. www.rb.se/press/nyheter/Pages/barnklimatforandringar.aspx
- Gapminder vill öka användandet av och förståelsen för statistik och annan information om social, ekonomisk och miljömässig utveckling på en lokal, nationell och global nivå. Gapminder är grundat och utvecklat av bland andra professor Hans Rosling, Karolinska Institutet. www.gapminder.org
- Barnkonventionen: www.plansverige.org/barnkonventionen
www.unicef.se/barnkonventionen
www.bo.se
- *Barnens Framtid nr 3 2008. Tema Klimat och miljö.* Plan Sverige, Stockholm.
- *De Vylder, Stefan (2007), Utvecklingens drivkrafter, Forum Syd, Stockholm.*

Klimat och internationell klimatpolitik

- FN:s klimatkonvention på svenska.
www.naturvardsverket.se/sv/Klimat-i-forandring/Klimatpolitiken/Internationell-klimatpolitik/Klimatkonventionen-och-Kyotoprotokollet/Fakta-om-klimatkonventionen
- FN:s klimatpanel, IPCC. www.ipcc.ch
- Sammanfattning av hur FN:s klimatförhandlingar utvecklats sedan 80-talet, Svenska FNförbundet, 2009. www.fn.se/klimat
- FN:s ramkonvention om klimatförändringar, sammanställning av ländernas positioner inför klimatmötet i Poznan 2008, UNFCCC.
<http://unfccc.int/resource/docs/2008/awglca4/eng/16r01.pdf>
- Naturvårdsverket, Klimatet i förändring. www.naturvardsverket.se
- Miljödepartementet. www.regeringen.se/sb/d/8820/a/116358
- SMHI. www.smhi.se/sgn0106/klimat/klimatforandring.htm
- www.inetmedia.nu/fokus/klimat.shtml
- Sverige har antagit 16 miljömål, här beskrivs arbetet för att uppnå dem. www.miljomal.nu
- Klimat- och sårbarhetsutredningen SOU 2007:60. www.regeringen.se/sb/d/8704/a/89334
- Eklöf, Göran (2009), Klimatnotan – de rikas ansvar och de fattigas rätt till utveckling. Läs mer och beställ på www.forumsyd.org/templates/FS_ArticleTypeB.aspx?id=5225
- Lindgren E. Globala hälsoeffekter av en Klimatförändring, Framtider, 2007;1:12-16, Institutet för Framtidsstudier. www.framtidsstudier.se
- Stockholm Environment Institute, SEI. www.sei.se
- Internationellt klimatsamarbete – Sverige möter klimatutmaningen. Miljödepartementet, 2008.
- Vägen mot ett internationellt avtal om jordens klimat. En skrift om klimatprocessen. Miljödepartementet, 2008.
- Bo Kjelléns diplomattips. www.fn.se/skola/fn-rollspel/diplomattips
- United Nations Framework for Convention on Climate Change, UNFCCC, (klimatkonventionen) är ett initiativ från FN för att försöka mildra den globala uppvärmningen. Inom ramen för UNFCCC träffas världens länder och förhandlar om utsläppsminskningar. www.unfccc.int
- Azar, Christian (2008), Makten över klimatet, Stockholm.
- Wollinger, Bo (2000), Internationell politik för gymnasieskolan, Lund.

FN, stater och andra aktörer i internationell klimatpolitik

- Svenska FN-förbundets hemsida. www.fn.se
- FN:s hemsida. www.un.org
- Ungdomar om FN på sajten Ungdomar.se.
http://ungdomar.se/forum.php?thread_id=64873&page=1
- CIA:s faktabok om olika länder. www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html
- Landguiden. www.landguiden.se
- Globalis är en interaktiv världskarta som visar likheter och skillnader mellan länder. Globalis informerar bland annat om klimatfrågan och är den största databasen med FN-statistik på svenska. www.globalis.se
- Ländernas egna hemsidor (sök vidare på respektive land). <http://www.un.org/en/members/>
- Länders öppningstal i generalförsamlingen 2008. www.un.org/ga/63/generaldebate
- BLICC – Business Leaders Initiative for Climate Change. www.blicc.se
- Svenskt Näringsliv om miljö, energi och klimat.
www.svensktnaringsliv.se/fragor/miljo_energi_klimat/article46359.ece
- Näringslivets miljöchefer. www.nmc.a.se

- The International Chambers of Commerce. The World Business Organization. www.icc.se
- EU:s webbportal. www.europa.eu/index_sv.htm
- EU:s delegation till FN. www.europa-eu-un.org
- The group of 77 – G77. www.g77.org
- OPEC. www.opec.org
- Alliance of Small Island States, AOSIS. www.sidsnet.org/aosis
- Climate Justice Now. www.climatejustice.blogspot.com
- Climate Action Network. www.climatenetwork.org
- Naturskyddsforeningen. www.naturskyddsforeningen.se
- Afrikanska unionen. www.africa-union.org
- Klimatpolitisk utveckling i Indien, Japan, Kina och USA. En jämförande översikt med fokus på styrmedel, trender och initiativ för en internationell klimatöverenskommelse. Institutet för tillväxtpolitiska studier, 2008. www.itps.se

Pedagogiskt material

- Se bland annat Världsnaturfondens kalkylator för att beräkna ekologiska fotavtryck. www.wwf.se
- www.snf.se/verksamhet/klimat/index.cfm
- www.klimatkampen.se
- Climate Diplomat Post-2012 Climate Negotiation Simulation. Ett omfattande webbaserat undervisningsmaterial med instruktioner för klimatrollspel, rollkort för åtta stater och bakgrundsmaterial om klimatfrågan. www.eeocw.org/environmental-negotiation/climate-diplomat-post-2012-climate-negotiation
- Westander Publicitet och Påverkan, PR-handboken. Westander hjälper företag och organisationer att få publicitet och/eller påverka politiska beslut. Westander vill bidra till att fler blir aktiva samhällsaktörer. www.westander.se
- Handbok i FN-rollspel. www.fn.se/skola/fn-rollspel/handbok-for-fn-rollspel

Filmer

- En obekvämd sanning. Al Gore's prisbelönta film från 2006.
- Planeten. Dokumentärserier från 2006 som tar upp klimathotet och överanvändningen av jordens resurser. Producerad av SVT tillsammans med bland andra Vetenskapsrådet.
- IRIN. Humanitarian news and analysis. UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs i samarbete med UNEP, United Nations Environment Programme, FN:s miljöprogram, har tagit fram åtta korta filmer om klimatförändringens negativa effekter för mänskligheten i några länder i Afrika. www.irinnews.org/film